

hláská

ročník XXXIV, 2023, č. 1

Mířkovské tvrze

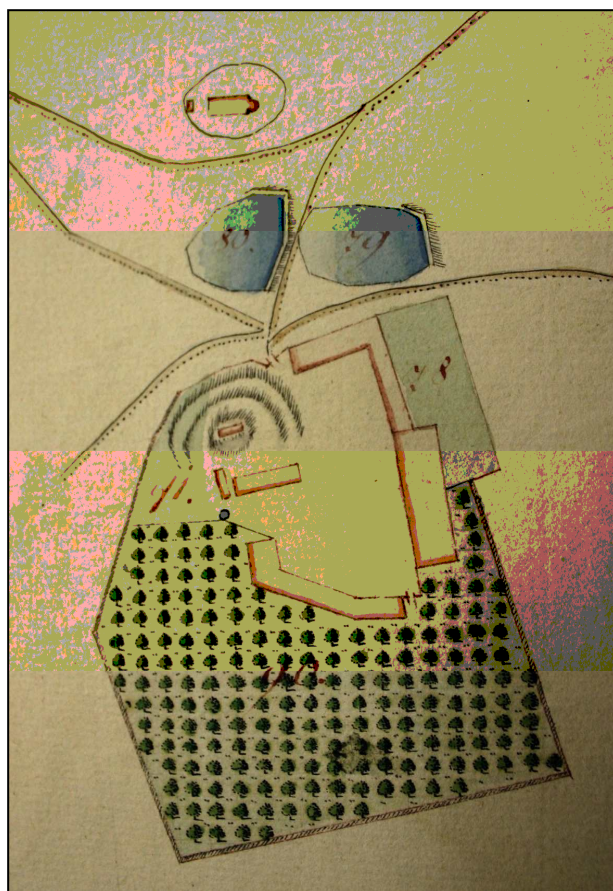
Zdeněk Procházka

Ves Mířkov položenou nedaleko Horšovského Týna na Domažlicku zmiňuje ve svém monumentálním díle o českých zámcích, hradech a tvrzích již velikán české kastelologie August Sedláček, jenž ji řadí mezi nejstarší šlechtická sídla v jihozápadních Čechách. Jeho tvrzení se opírá o predikát Hartmana z Mířkova, který je tu připomínán v letech 1158 – 1167. Svoji pečlivě sestavenou historii mířkovské tvrze končí slovy „hned potom (pozn: tedy po připojení Mířkova k Horšovskému Týnu v roce 1603) zpuskla a sesula se tvrz zdejší tak, že po ní nezůstalo památky“.¹⁾

Autor článku se domnívá, že se mu postupem let podařilo v Mířkově objevit pozůstatky dvou šlechtických sídel – starší tvrze objaté původně příkopem a mladšího sídla či spíše úřednického domu, který stál v čele rozlehlého vrchnostenského dvora.

Dle autorových původních představ stála tvrz v místech objektu, jenž se tu bude popsán jako panský dům a který byl zbořen v průběhu prosince 1986 a ledna 1987. Patrové stavení s vysokými štíty vybudované na půdorysu 40 x 9 m mělo svoji delší osu souběžnou se silnicí Horšovský Týn-Bor u Tachova. V 80. letech 20. století byla již západní původně obytná část objektu vybourána a zbavena kleneb i příček, po nichž zůstaly na zbylých obvodových zdech jen otisky. Situaci v přízemí přibližuje plán z roku 1983. Obytná část je vyznačena čísly 1 a 2. Informace o stavu, v jakém byl objekt roku 1821, je možné vyčíst z dochovaného plánu uloženého v SOA v Plzni.²⁾ Přízemí vyplňovala chlebová pec, od níž vedl vstup do klenutého sklepa, po kterém nebylo v roce 1983 již ani památky. Zbylé místnosti se využívaly jako kancelář, spižárna a předsíň. Odtud vedlo schodiště do patra, kde byly 4 obytné místnosti a kuchyně. Zbývající východní část budovy se až do demolice zachovala ve stavu, jaký je zobrazen na plánu z roku 1821. Přízemí bylo v minulosti využíváno jako komory a skladovací prostory. Sýpka, která vyplňovala patro budovy, byla přístupná venkovním schodištěm z dřevěné podesty, jež mohla být v minulosti protažena jako pavlač po nádvoří straně objektu. V roce 1986 se zachoval jen krátký úsek u vstupu, který byl opatřen pravouhlým kamenným portálem. Portál byl sestaven ze tří různých okosených ostění použitých ze starší stavby tvrze (viz vyobrazení). Mezi strmými štíty opatřený-

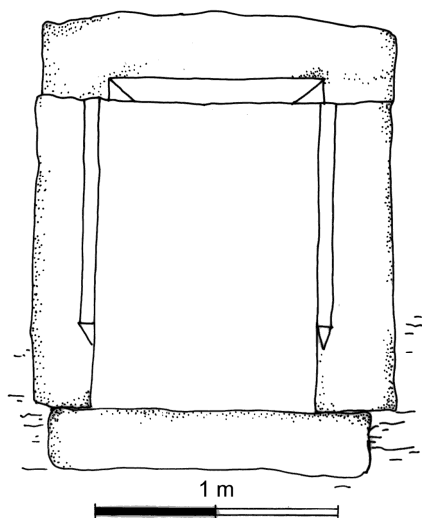
mi římsou probíhal krov sestavený z ležatých stolic zpevněný dvěma až třemi úrovněmi hambalků. Na omítkách zůstalo místy patrné rýsování připomínající sgrafito. Tyto stopy byly ale natolik nezřetelné, že je nemůžeme předložit jako pádný důkaz, který by přispěl k datování budovy. Místo objektu, který byl v roce 1986 zcela zbytečně zbořen, je i dnes stále nevyužité, prázdné. Nafotografováním série záběrů z demolice a zaměřením budovy autor prakticky uzavřel pátrání po mířkovské tvrzi.

Obr. 1: Mířkov, mapa vrchnostenských pozemků z roku 1820. Severně od rybníka je zaznamenán kostel sv. Víta, jižně hospodářský dvůr s tvrzí (první citace v pozn. 2).

Obr. 6: Mířkov, celkový pohled na objekt ze dvora v roce 1981 (tato a všechny následující fotografie Z. Procházka).

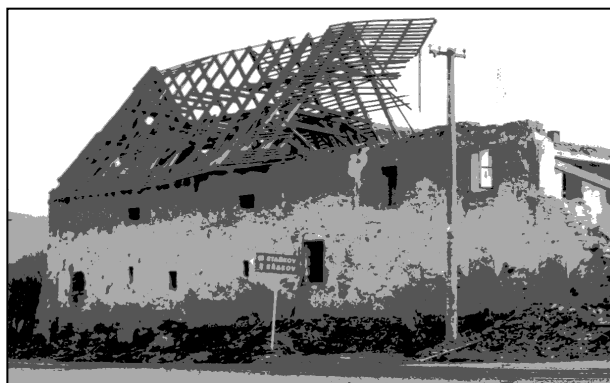
Obr. 7: Mířkov, kamenný druhotně sestavený portál do patra sýpky (foto 1981).

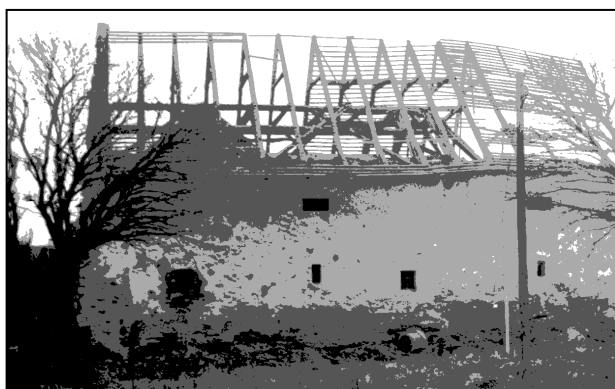
Obr. 8: Mířkov, fotografie portálu s podestou (foto 1983).

Obr. 9: Mířkov, pohled na bořený objekt ze dvora (foto 1983).

Obr. 10: Mířkov, pohled na bořený objekt ze silnice (foto 1983).

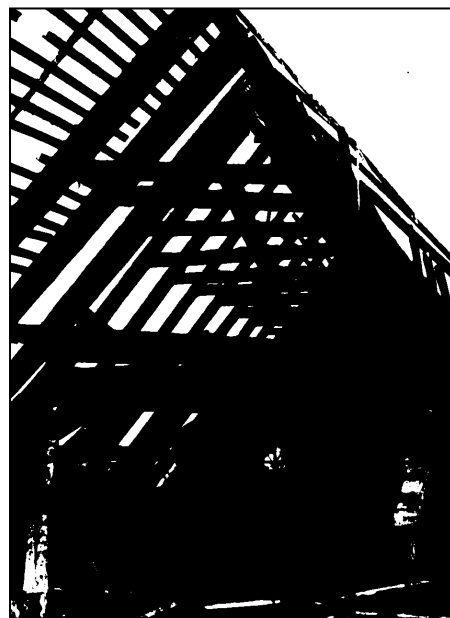
Obr. 11: Mířkov, stavba s odhaleným krovem ze silnice (foto 1983).

Obr. 12: Mířkov, poslední zbytky demolované stavby v prostoru sýpky (foto 1983).

Obr. 13: Mířkov, pohled do krovu ve směru k severnímu štítu (foto 1983).

Obr. 14: Mířkov, pohled do krovu sýpky ve směru k východnímu štítu (foto 1983).

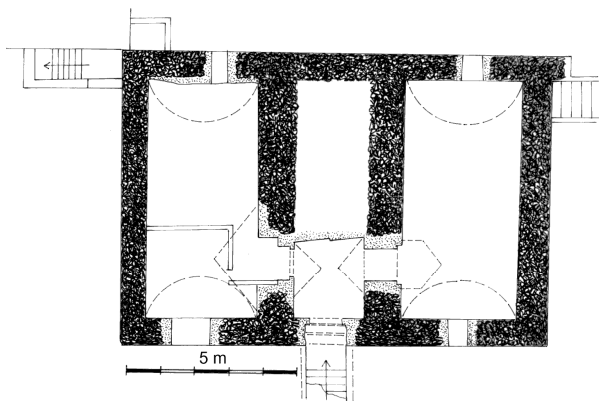

Obr. 16: Mířkov, pohledy do interiéru tvrze, pravý sklep a dva záběry ze vstupní části (foto 2021).

Teprve po dlouhých téměř 40 letech objevil pisatel v archivu historické plány mířkovského dvora, na nichž byla zaznamenána i starší tvrz objatá tehdy ještě příkopem. Další 10 let potom trvalo, než si našel čas na její zaměření. Tvrz, která sloužila za sídlo místním feudálům, pravděpodobně ve 15.–16. století se nacházela při severozápadním okraji vrchnostenského dvora (viz historické plány). Na plánu vrchnostenských pozemků z roku 1820 je označena jako obdélný objekt na severní straně objatý ještě příkopem avalem. Jižní část zemního opevnění byla již stržena a na jeho místech vybudováno obydlí ovčáka a mlíčnice. Zaměření dvora z roku 1821 již přináší přesnější podobu popsaných objektů. Bývalá tvrz je tu opět objata zbytkem příkopu s valem a označena jako „Keller“ – sklep. Objekt vyplňovaly tři klenuté prostory, z nichž prostřední byl přístupný schodištěm. Obdobná situace zůstala ještě zakreslena na mapě stabilního katastru z roku 1838, kde nalezneme objekt bývalé tvrže zaznamenaný jako spalný, patrně na něm stávala nějaká dřevěná nástavba. Celý vrchnostenský dvůr je na mapě označen číslem 1, vlastní objekt tvrže pak číslem 2,³⁾ což

naznačuje, že i dávno po zániku jeho obytné funkce měl v areálu dvora do určité míry výjimečné postavení.

Budova bývalé tvrže se dnes nachází v zapomenuté a neudržované části dvora, což zříceninu uchránilo od demolice nebo ji alespoň oddálilo. Příkop, který ji obklopoval, však zcela zmizel. Patu vnějšího valu kopíruje úsek silnice do Chřebčan. Z objektu původně věžovité stavby vybudované na půdorysu 12,50 x 8,70 m zůstal zachován suterén. Měřitelné zdivo objektu dosahuje síly 70–80 cm. Zdivo, které vystupuje nad úroveň terénu, je kamenné s vyspravovanými nárožími. Všechny dveřní i okenní otvory jsou druhotně proražené nebo upravené. Horní plocha zříceniny zarostlá náletem je přístupná po betonových schodech av minulosti sloužila nejspíše jako terasa dostupná ze sousedního domu. Pravý sklep (od vstupu) má zachovalou valenou klenbu z vyzděnou plochých kamenů pokrytou zbytky hladké omítky, levý sklep je v klenbě vyspraven cihlami. Vstupní část má novější cihelnou klenbu. Střední část sklepa, která byla v roce 1821 ještě volná, je dnes zazděná, v minulosti tu mohlo vést schodiště do patra tvrže.

Obr. 15: Mířkov, suterén tříprostorové věžovité tvrze, červené zdivo patrně 15. století, tečkované zdivo novodobé (zaměření Z. Procházka 2021).

Obr. 17: Mířkov, pohled na torzo bývalé tvrze (foto 2021).

Tvrz v Mířkově se výslovně uvádí teprve v roce 1415, kdy byla v držení Radslava a Aleše, bratří Kočovských z Kočova. Po Nedrahovi z Nedražic ji získává v roce 1498 rod pánů ze Stropčic, který se po svém novém sídle nazýval Miřkovskými ze Stropčic.⁴⁾ Po připojení k horšovskotýnskému statku tvrz objatá příkopem zpusťla a nahradil ji objekt s hospodářsko-obytnou funkcí v čele dvora.

Ačkoliv jsou zbytky nově objevené tvrze zbídačené aoko kastelologa příliš nepotěší, jistě vzbudí zájem regionálních badatelů.

Poznámky: 1) Sedláček, A.: Hrady, zámky a tvrze Království českého IX. Praha 1893, s. 115–116. 2) Plány miřkovského dvora jsou uloženy v SOA v Plzni, pracoviště Klášter. Mapa z roku 1820 označená M 91 je ve Velkostatku Horšovský Týn (i. č. 6941). Mapa z roku 1821 ve fondu Ústřední správa Trauttmansdorff (i. č. 286, sign. T 29, kart. 234). 3) Mířkov, císařský otisk mapy stabilního katastru (1838), dostupné na: <http://archivnimapy.cuzk.cz/>.

Obr. 18: Mířkov, vstup do suterénu bývalé tvrze (foto 2021).

4) Procházka, Z.: Tvrz v Mířkově. In: Okresní archiv Domažlice. X. Výroční zpráva 1987, Domažlice 1987, s. 132–135.

Hrady a fortifikace na severovýchodě Spojených arabských emirátů

Přemysl Špráchal

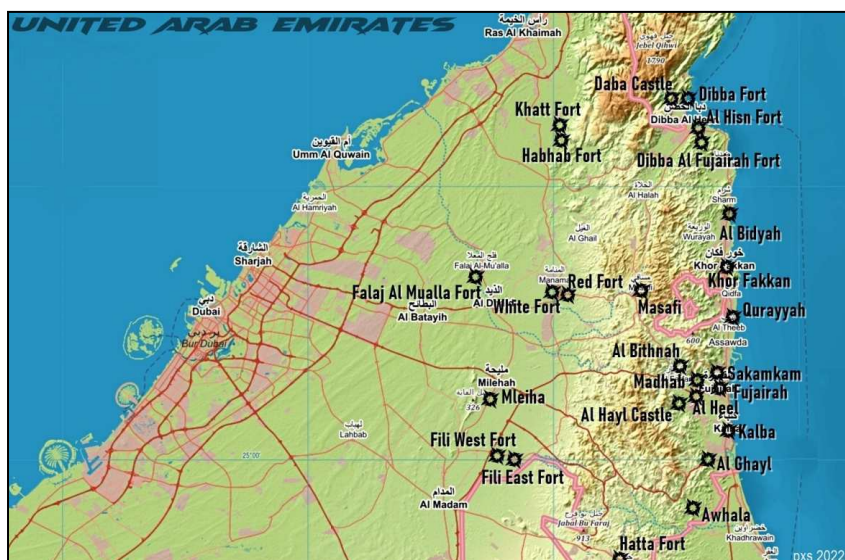
Spojené arabské emiráty (SAE) jsou čím dál častěji navštěvovanou destinací i českou klientelou, přestože si svou popularitu dlouhodobě udržuje především hlavní město emirátu Dubaj. Proto si z pohledu hradů přiblížíme méně známou hornatější část země, protilehle ležící od populárních emirátů Dubaj a Abu Dhabi. Spojené emiráty jsou prostoupeny množstvím různých pevností a panských fortifikovaných sídel, podobně jako jsme na to zvyklí v evropských zemích. I tam nalézáme opevněná sídla jak v městských aglomeracích, nad městy, tak osamoceně v horách. Stavební aktivita tamních opevněných sídel se však většinou nezastavila jako u nás raným novověkem, ale v několika vlnách produkovala další nové obranné stavby s adekvátním stavebním vývojem.

Přesto jsou Spojené arabské emiráty především destinacemi s největšími nákupními centry, světovými rekordy afuturistickou architekturou, kam směřují tři čtvrtiny návštěvníků z ciziny. Pouhých 11 % z nich má nějakou zkušenost s historickými muzei. Podle průzkumů má na tom svůj podíl i to, že převážně lidé narození po roce 1990 se zajímají spíše o moderní technologické inovace než o kulturní a historické dědictví. Oficiální státní emirátské instituce se proto

efektivně snaží návštěvníkům památky zatraktivnit. Každý emirát k tomu přistupuje individuálně podle vlastní strategie. Emirát

Obr. 1: Al Jahili Fort. Předsunuté opevnění (foto Marko; dostupné na: www.castles.nl).

Obr. 2: Mapa severovýchodních pevností SAE (www.mapy.cz; úprava Špráchal).

Dubaj tradičně sází především na nákupní a turistické resorty se světovými unikáty, nejmodernější architekturu a nejvyšší budovu světa Burj Khalifa (*Burdž Chalífa*, dříve Burj Dubai), jehož sofistikovaný systém výtahů projektovala česká firma. Emirát Fujairah (*Fudžajra*) kromě moderních pláží upřednostňuje i eko-turistiku, ale stejně tak se prezentuje i nejstarší historickou měsitou v Emirátech s dvěma pevnostními věžemi nad ní. Sousední emirát Sharjah (*Šardžá*) byl dokonce v UNESCO prohlášen arabským hlavním městem kultury. Ve větších městech jsou hrady přeměněny na muzea a u mnohých ostatních se financuje jejich obnova, rekonstrukce a archeologické výzkumy.¹⁾

Nástin historického vývoje

Historický vývoj Středního východu a potažmo celého Arabského poloostrova v oblasti Perského a Ománského zálivu velice silně ovlivňoval kulturní rozhled tehdejšího evropského civilizovaného světa. Z Arábie se šířily znalosti přírodních a humanitních věd jako je medicína, astronomie, matematika, hudba, filosofie, ale také rozvinutí algebry, poesie, astrologie nebo teologie. Zakládaly se zde veřejné knihovny a rozšiřovaly se překlady knih. Arabismy se pak dostávaly až do českého názvosloví.²⁾ Nejtypičtějším důsledkem jejich kulturního vlivu je především dodnes celosvětové rozšíření hindsko-arabské číselné soustavy namísto římského číslování. Zásadní podíl na zavedení tohoto matematického systému do Evropy má především přítel českého světce sv. Vojtěcha papež Silvestr II. (†1003), který pracoval s arabskými matematickými a astronomickými vědeckými texty.³⁾ Arabové byli především dobří obchodníci a v pobřežních oblastech pak lovci perel a rybaři. Hojně se věnovali i zámořským cestám, a proto znamenitě ovládali geografii.

Obchodní styk emirátského území s Persií (území dnešního Iránu) je doložen už od dob eneolitu. Arabské země však měly i přes svou vzdálenost přímý kulturní dosah také na vzdálený civilizovaný svět a byly otevřeny pevninské Evropě.⁴⁾

Archeologické výzkumy prokazují intenzivní kulturní aktivity už v období doby železné a bronzové. Teprve sedmé století našeho letopočtu se odehrávalo ve znamení velkých

celosvětových společensko-mocenských změn. Ve srovnatelném období naši Sámovy říše přivedl prorok Mohamed tehdejší arabské obyvatelstvo k islámu.⁵⁾ Ve středověku byli muslimové, zvláště Arabové a Turci přezdívaní jako saraceni.⁶⁾ Samotný arabský poloostrov byl obecně známý spíše jako pirátské pobřeží.

Není proto divu, že se kromě mšiení kulturních vlivů a teritoriálních rozmachů v různých epochách na jejich území stídaly také různé imperiální tendence sféry vlivu. Ať už to byly okupace otomanské, ománské, portugalské, holandské nebo v poslední fázi trvání i britská nadvláda.⁷⁾

To také vyžadovalo jistou sídelně-obrannou výstavbu z obou stran. Úspěšná plavba do Indie, mořeplavce Vasco da Gama, otevřela roku 1498 Evropě cestu k orientálnímu obchodu. To předpokládalo převzít kontrolu nad námořní plavbou, do

té doby v arabských rukách, a následnou portugalskou militarizací území Perského zálivu a Ománu, včetně násilného obsazení strategických měst a přístavů, které vydrželo až do 17. století.⁸⁾ Dalším militárně významným obdobím byla britská imperiální fortifikační aktivita, kdy od 18. století začala vznikat síť čtvercových vojenských základů se čtyřmi nárožními věžemi. Britům se však jednotlivé emiráty podvolily zvláště po roce 1820 podepsáním Všeobecné dohody, kdy de facto vznikl protektorát zv. Smluvní Omán (*Trucial states*). Vyžadoval ukončení pirátských výpadů a zaručoval oboustrannou obchodní spolupráci a ochranu emirátů před napadením z moře i vnitrozemí.⁹⁾

Skutečně samostatným územním celkem státního charakteru se Emiráty staly až v moderní historii pod vedením šejcha Zayeda v prosinci roku 1971, který se tak stal vůbec historicky prvním prezidentem spojených emirátů.¹⁰⁾ Tehdy vznikla federace sedmi autonomně spojených arabských emirátů s nebyvalým technologickým a architektonickým rozmachem a dnes se řadí mezi nejvyspělejší státy s nejmodernější technologií a světovými unikáty.

Obr. 3: Khor Fakkan. Obnovená městská pevnost s muzeem v interiérech (foto P. Špráchal).

Moderní arabské emiráty dnes mají příkladný vztah k památkám a stejně jako západní Evropa mají také dlouhodobě na vysoké úrovni archeologická studia s oficiálními publikačními výstupy¹¹⁾ se začleňováním historické architektury do kontextu stávajícího osídlení v reflexi na nejmodernější diskuzi tématu klimatických otázek.¹²⁾ Patronem takovýchto mezinárodních archeologických symposií v Emirátech býval právě sám šejch Zayed.

Emirátské hrady a pevnosti

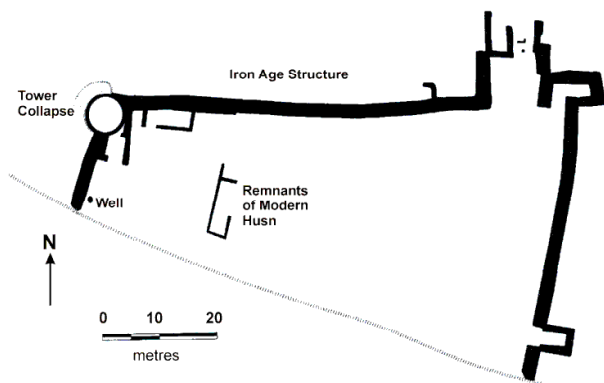
Fortifikovanou architekturu ve Spojených arabských emirátech pochopitelně nejčastěji nalezneme u pobřežních částí soustředěných na severním cípu poloostrova a kolem hlavních měst stejnojmenných emirátů Dubaje a Fujairah (*Fudžajrá*), tedy v nárazové oblasti otevřené k Perskému a Ománskému zálivu. Částečně pak také na jižních hranicích se Saudskou Arábií a v Al Ajnu u východního přechodu s Ománem.

Architektura je tradičního pevnostního charakteru, anglikanismy označovaná spíše termínem *Fort*, v místním jazyce pak *Al Husn/Hisn*. Často se jedná o dispozice s dominantními čtvercovými nebo válcovými věžemi donjonového typu. Věžím kruhového půdorysu se říká *Burj* (*burž*) a hranolovým *murababh*. Zástavba bývá geometricky pravoúhlá, resp. rektangulární, v některých případech triangulární a u starších staveb se neřídka setkáváme s oválnou obvodovou nebo plášťovou zdí (angl. *curtain walls*) a hradbami kopírující terénní konfiguraci. Ikonografií portugalských pevností z období raného novověku se v oblasti Perského zálivu zabýval portugalský profesor dr. Loureiro.¹³⁾

Zdivo je tvořeno buď lomovým nebo pobřežním kamenem, případně tradiční celosvětově rozšířenou *mudbrick* technologií.¹⁴⁾ Koruny hradeb a věží bývají zakončeny cimbuřím s obloučkovou atikou, z našeho prostředí známou spíše z renesančních a historizujících staveb, případně hrotitou krenelací.

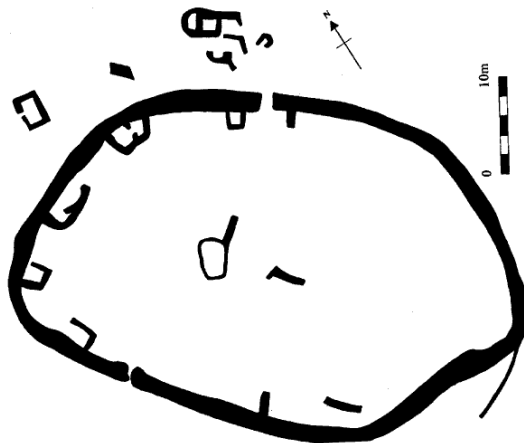
V emirátském prostředí se trochu smývá rozdíl vizuální podoby mezi původní starobyloou architekturou, historicky rekonstruovanou a pevnostmi z časného 20. století. Důvodem je, že tyto stavby do poslední chvíle sloužily svému účelu, ať už to byla funkce obranná nebo sídelní.

Jedním z nejstarších hradů je pevnost **Awhala** (*Husn Awhala, Wahla Fort*). Pevnost stojí u ománské hranice v nadmořské výšce 100 m n. m. na okraji stejnojmenné vsi v horském údolí vzdáleném 9 km od pobřeží. Hradu dominuje jedenáctimetrová válcová věž o průměru 9 m s obvodovou hradbou o šířce 2,4 m. I když stavba doznala novodobé úpravy a stavební přestavbu v 18. století, její původ sahá do 15. století a podle radiokarbonové datace stojí na pozůstatcích stavební aktivity z doby železné (kolem roku 800 př. n. l.), kdy plnila funkci obrany hranice emirátu při potenciálním napadení z cizích zemí.¹⁵⁾

Obr. 4: Awhala Husn. Půdorys zachovalé části starého opevnění z doby železné přestavěné v pozdější islámské éře (citace v pozn. 15).

O něco méně masivní stavbou, s oválnou okružní hradbou 1,5 – 2 m širokou, měla i pozdně islámská pevnost (*husn, fort*) z období 15. až 17. století u pobřežního města **Qurayyah** v emirátu Fujairah. Pevnost obsadila temeno skalnaté kupy vyvýšené 85 m nad okolím. V dobách politické nejistoty místních kmenů s Portugalci, Omány a Peršany poskytovala bezpečné zázemí pro místní obyvatele.¹⁶⁾

Obr. 5: Husn Qurayyah. Schematický plán (citace v pozn. 16).

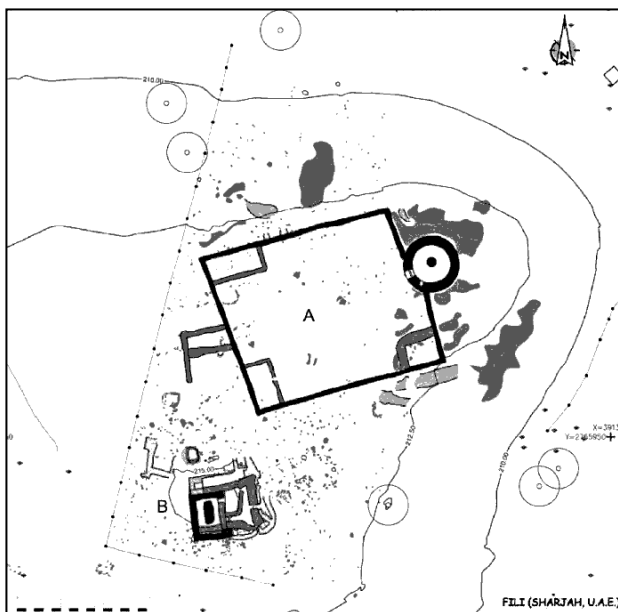
V mnohem menším měřítku poskytovala záštitu pro rodinu společenské elity také pevnost ze 16. století výše v horách na *Wadi Safad*.

Významným vnitrozemským centrem s pohřebišti a se sídelní pevností s osmi věžemi byla i oblast **Mleiha** (*Maleha, Malaiha*) již v emirátu Sharjah. Jedná se o jedno z nejvýznamnějších archeologických míst v Emirátech se značným množstvím kosterních, keramických a numismatických nálezů. Tato mimořádná historická lokalita byla poprvé archeologicky prozkoumána iráckým týmem v roce 1973 a od té doby se zde střídají nejružnější mezinárodní vědecké skupiny archeologů. Pomocí radiokarbonové metody kosterních pozůstatků a vzorků dřevěných relikvů bylo sídliště datováno v rámci období od neolitu do 7. století n. l.¹⁷⁾

Obr. 6: Mleiha Fortress. 3D model půdorysných základů pevnosti (dostupné na: <https://shiplib.org/>).

Jižně od Mleihy, na ománsko-emirátské hranici, zajišťovala ochranu zdejšího osídlení dvojice pevností **Fili Fort** (*Al Hisn Fili*) s masivními věžemi. Místní osadníci se zabý-

Obr. 7: Fili West Fort. Půdorys pevnosti (citace v pozn. 17).

vali pastvou koz a velbloudů. Obživou jim též bylo tradiční pěstování datlových palm. Za nejstarší stavbu je považována okrouhlá věž, jejíž stáří se odhaduje zhruba na 500 let. Až mnohem později vznikla druhá čtvercová pevnost.¹⁸⁾

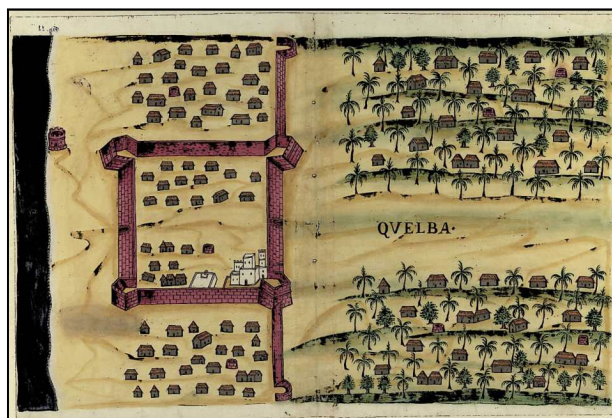
Podobnou funkci jako pevnost Awhala měl také příhraniční strážní hrad **Al Ghayl** (*Al Gheel Fort*) původně ze 17. století. Byl opěrným bodem oblasti a též poskytoval ochranu kupeckým karavanám na přilehlé cestě.

V horském hraničním průsmyku se nacházela další menší pevnost **Hatta Fort** se dvěma věžemi, kterou doplňovalo nevelké osídlení s mešitou.¹⁹⁾

Důležitým místem u ománských hranic je třetí nejlidnatější aglomerace emirátu Sharjah město Kalba, v jehož obvodě se nalézala pevnost **Kalba Fort** (*Al Hisn Kalba, Quelba*). Staviteli byli ve dvacátých letech 17. století Portugalci. Právě ti už od konce 15. století na svých cestách do Indie narazili i na okrajové části Arabského moře. Krátce po roce 1500 zde kolonizovali oblast Hormuzského průlivu (*Strait of Hormuz*) oddělujícího Perský a Ománský záliv. V následujícím období zde proto vzniklo několik fortifikovaných bodů zajišťujících zabezpečení námořní dopravy. Tentýž případ byl i u pevnosti Kalba, kterou však Arabové již po dvou desetiletích vybojovali zpět a na jejím místě postavili novou pevnost.²⁰⁾

Pouhých 7 km severně od předešlé pevnosti Kalba Fort se na okraji hlavního města stejnojmenného emirátu Fujairah nachází zásadní pevnost **Fujairah Fort**. Radiokarbonová analýza této pevnosti datuje stavbu do období let 1500 – 1550 a o století později proběhla další zásadní přestavba. Jednalo se o centrální obrannou pevnost postavenou na odražení nepřítele.²¹⁾ Okolí tohoto města tvoří poslední výraznější pevnostní síť na této emirátské straně Ománského zálivu.

Východně na periferii Fujairahu poblíž **Al Heel** se nachází pozoruhodný hřbet s několika vrcholky tyčící se symbolicky 71 m vysoko nad okolní terén. Vrcholy jsou osazeny sedmi okrouhlými kamennými věžemi symbolizujícími každý ze sedmi emirátů. V současnosti se pevnostní věže nacházejí jako součást turistického areálu *Fujairah Adventures Seven Summit Hiking Trail* vedle *Fujairah Flag Parku* s

Obr. 8 Kalba Fort. Dobový nákres (autor Bocarro 1635).

Obr. 9: Fujairah Fort. Přístupová část k hradu v hlavním městě emirátu Fujairah (foto P. Špráchal).

vysokým dominantním stožárem s emirátskou státní vlajkou.²²⁾

Po několika kilometrech směrem do hloubi hor narazíte na další pevnost – **Al Hayl Castle**. Jedná se o známý turistický cíl značený i na mapách. Cesty ovšem nejsou v terénu reálně značeny. Jedna z kamenitých prašných cest vede skrze činné kamenolomy, kde i po překonání závory nakonec v nejvyšším bodě cesty narazíte na uzavřený plot. Druhá cesta skrze město Al Heel vede do vesnice Al Hayl s malou mešitou, za níž se opět nachází kamenitá cesta vedoucí brodem potoka pokračující hlubokým údolím.²³⁾ Ve zdejších skalách se vyskytují petroglyfy datované do několika dějinných etap, nejstarší z nich jsou až z doby železné.²⁴⁾

Zdejší hrádek je ale mnohem mladšího data. Určení stáří se však rozchází. Obecně se datuje do třicátých let 19.

Obr. 10: Al Hayl Castle. Fotografie z roku cca 1970 (archiv Ziolkowski – Al-Sharqi).

Obr. 11: Al Heel. Symbolické strážní věže emirátů The Seven Summits (foto P. Špráchal).

Obr. 12: Al Hayl Castle. Pohled do skalitého údolí hrádku Al Hayl s podhradím a opevněným dvorem (foto P. Špráchal).

Obr. 13: Al Bithnah Fort. Celkový pohled na pevnost (foto Marko; dostupné na: www.castles.nl).

století, kam jej řadí i emirátské ministerstvo.²⁵⁾ Podle datace autorů Ziolkowské a šejcha Al Sharqiho se mediálně vyskytuje i pozdní datace hrádku, který jej datuje o sto let později, teprve do roku 1932.²⁶⁾ sídlem místní elity, kde se nachází výrazná kvadratická stavba hlásky (angl. *watchtowers*), hospodářské zázemí včetně místností pro sušení tabáku (*Mu'arush*), dvůr, mešita a další budovy. I fortifikovaný dvůr je osazen podsaditou věží. Hradní komplex patřil jako sídlo právě Al Sharqiho rodině.

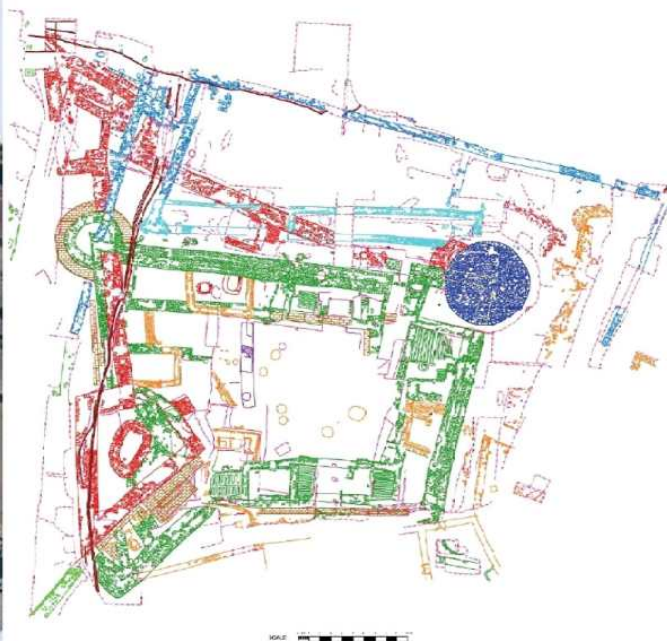
Severně od pevnosti Al Hayl, na vnitrozemské cestě horami Hajjar do Dibby, stojí další dvě pevnosti – **Al Bithnah Fort** a Masafi Fort. Větší a starší pevností s dvěma masivními věžemi je prvně jmenovaná, jejíž stavba se různě datuje do průběhu první poloviny 18. století. Pod pevností se nacházelo lokální osídlení s farmami. Oblast střežilo devět strážních míst, většinou opevněných věžemi (angl. *watchtowers*). Během sedmdesátých let 20. století došlo k relokaci vesnice blíže k hlavní silnici.²⁷⁾

Masafi Fort je pak až ze století následujícího. Jedná se o jednu z nejzachovějších emirátských pevností s dochovaným podzemním vodním systémem. Zajišťovala ochranu oázy. Podobně ale jako ostatním fortifikacím, i této lokalitě předcházela čilá aktivita v době železné a bronzové v souvislosti s metalurgií.²⁸⁾

Obr. 14: Sakamkam Fort. Celkový pohled na pevnost (foto Marko; dostupné na: www.castles.nl).

Podobně však jako již zmiňovaná Awhala, i tyto dvě pevnosti na údolních cestách, měly kromě strážní úlohy svou důležitost už mnohem dříve. Tato kontrolní místa poskytovala ochranu nejen pro pitnou vodu, ale především pro zabezpečení těžby a zpracování kovů. Z metalurgie můžeme vyzdvihnout především zpracování mědi v době železné. Uvažuje se pochopitelně též o kultovnosti těchto míst a početné

Obr. 15: Khor Fakkan West Fort. 3D zaměření a náčrtek stavebněhistorického průzkumu (citace v pozn. 32).

archeologické nálezy poukazují na tzv. kult hada, rozšířený zvláště právě v době bronzové.²⁹⁾

Významnou fortifikovanou lokalitou v éře doby železné byla poblíž Fujairahu také pevnost **Husn Madhab**. Jednalo se o opevněný prostor o rozměrech 80 x 50 m.³⁰⁾ Další pevností na severním okraji hlavního města emirátu je také **Sakamkam Fort** (*Saqamqam*). Svojí dispozicí připomíná bergfritový hrad, ovšem s velice masivní věží. Z důvodu projektu vodovodu a později plynovodu došlo v této oblasti k záchranným archeologickým výzkumům dr. Ziolkowské, která zde potvrdila rozsáhlou sídelní aktivitu od doby železné s desítkami hrobových nálezů.³¹⁾

Velice významným přístavem se starým osídlením je také druhé největší město tohoto pobřeží – **Khor Fakkan** (*Khawr Fakkan*). Část původního osídlení pohltil současný přístav, a tak člen Nejvyšší rady SAE šejch Al Qasimi nařídil obnovu historického jádra města pro vytvoření kulturního památkového centra. Obnovena byla dokonce i městská rektangulární pevnost s nárožními věžemi. Okrouhlé strážní věže a kamenné hrobky nad městem byly podrobovány odborným archeologickým výzkumům. Jednou z panoramatických dominant je i obnovená věž **Al Adwani Tower** na ostrohu nad městem. Jedná se ovšem pouze o věrnou rekonstrukci zbourané historické majákové věže z roku 1623, navádějící lodě do khor fakkanského přístavu.

Triangulární severní portugalská pevnost u města se třemi věžemi (angl. *West Fort*) pochází ze 17. století. Kdežto výzkum keramických nálezů druhé pevnosti (angl. *East Fort*) na jižní straně města dokládá její existenci již v rozmezí let 15. – 20. století.³²⁾

Historickou chloubou pobřežní emirátské části Ománského zálivu je však starobylé místo u hlavní pobřežní silnice, zvané **Al Bidiyah** (*Al Badiyah, Libedia*) 33 m n. m. Proslulé je především svojí historickou mešitou, která je nejstarší v celých Emirátech a zároveň nepřetržitě funkční modlitebnou již od období středověku. Tato pouhých 5 m vysoká mešita je datována do roku 1446. Nové výzkumy však sa-

Obr. 16: Al Bidiyah Fort. Jedna ze strážních věží pevnosti (foto P. Špráchal).

motnou současnou stavbu datují až na sklonek 16. století.³³⁾ Z té doby také pochází pevnost tyčící se na výrazném nevysokém hřebetě nad mešitou. Dodnes tvoří siluetu dvě udržované věže pevnosti (angl. *fort towers*).

Posledním pevnostním centrem je záliv u historicky významného starověkého tržního střediska s námořní dopravou v oblasti trojměstí Dibba.³⁴⁾ Jde o ukončení severního ománského cípu zvaného Musandamský poloostrov (*Ra's Musandam, Jazirat Musandam*), tvořící historickou hranici pro kontrolu námořní dopravy v Hormuzském púlivu. Samotná oblast Dibby spadá do správní příslušnosti mezi více subjektů. Dibba Al-Fujairah je řízena emirátem Fujairah, Dibba Al-Hisn emirátem Sharjah a nejsevernější část aglomerace Dibba Al-Baya je již guvernorátem náležícím sultanátu Omán. V každém z nich se nachází jiná fortifikace.

Pevnost **Dibba Al Fujairah Fort** je hradebně uzavřené nádvoří se dvěma nevysokými masivními válcovými věžemi a věžovitou bránou, kde je celý sídelní komplex obehnan další obvodovou hradbou. Stavby jsou opatřeny tradičním obloučkovým cimbuřím. Některé pevnostní stavby jsou rekonstruované ze zříceného stavu.

Pevnosti **Dibba Al Hisn Fort** se též přezdívá portugalská pevnost, jelikož vznikla v době portugalského obsazení ve druhé čtvrtině 17. století. Jedná se o nevelkou pevnost s obdélníkovou věží obklopenou hradbou s vystupující baštou. Na začátku 20. století šejch Saqr bin Mohammad Al Qasimi nahradil předcházející kruhovou věž tou současnou obdélnou.

O něco severněji, již na území musandamského guvernorátu, se poblíž pobřeží nachází téměř neznámá pevnost **Dibba Fort** s hlavní nárožní třípatrovou věží. Stavby jsou též osazeny hrotitým cimbuřím.

Historickou pevnostní stavbou z roku 1624 je však čtvercový hrad **Daba Castle** (*Daba, Dibba Castle, Diba al Bay'ah Fort*), stojící 400 m jihozápadně od předešlé stavby. Hrad ještě v osmdesátých letech chátral a zdivo bylo poměr-

Obr. 17: *Daba Castle. Celkový pohled na hrad v Dibbě u ománsko-emirátských hranic (foto Marko; dostupné na: www.castles.nl).*

ně vážně poškozeno. V následujících letech došlo ke kompletní rekonstrukci. Jde o stavbu s dvojitým hradebním opevněním a devíti válcovými věžemi.

Severnější část musandamského území je pak osídlená pouze sporadicky, vzhledem ke značně hornatému povrchu, který se v některých místech vzpíná i přes 2000 m nad hladinu moře.³⁵⁾ Proto se další fortifikace nalézají až na samém severu výběžku poloostrova, kde se o území dělí arabský emirát Ras Al Khaimah (*Rás Al-chajmá*) s ománským sultanátem (resp. musandamským guvernorátem).³⁶⁾

Poznámky: ¹⁾ Seraphim, J. – Haq, F.: Challenges for Promotion of Heritage Tourism. Case Study of the UAE. In: Srivastava, S. (ed.): Conservation and Promotion of Heritage Tourism. Hershey 2019, s. 43–46. ²⁾ Karlíková, H.: Arabismy v českém lexiku. In: Karlík, P. – Nekula, M. – Pleskalová, J. (edd.): Nový encyklopedický slovník češtiny. Praha 2016. Viz online: <https://www.czechency.org/>. K výslovnosti viz Müllerová, E. – Müller, Z.: Arabská osobní a zeměpisná jména v české slovní zásobě. Naše řeč 63/5, 1980, s. 248–253. ³⁾ Otisk, M.: Dva astronomické dopisy papeže Silvestra II. Studia theologica 20/1, 2018, s. 143–164; Otisk, M.: Arabské intelektuální inspirace latinského Západu kolem roku 1000. Dějiny věd a techniky 46/4, 2013, s. 217–237; Bečvářová, M.: Gerbert z Aurillacu – Silvestr II. In: Bečvář, J. (ed.): Matematika ve středověké Evropě, Praha 2001, s. 184–229. ⁴⁾ Potts, D.T.: In the Land of the Emirates. The Archaeology and History of the UAE. London – Abu Dhabi 2012. ⁵⁾ Mendel, M.: Islám a jeho svět. Dějiny vze-
stupů a pádů. In: Náboženství světa I. Západní tradice.

Brno 2014, s. 117–119; Lepage, J.-D. G.G.: Castles and Fortified Cities of Medieval Europe. An Illustrated History. Jefferson – London 2011, s. 11–13. ⁶⁾ Titterton, J.: Deception in Medieval Warfare. Trickery and Cunning in the Central Middle Ages. Woodbridge – Rochester 2022, s. 196. ⁷⁾ Shrnutí vývoje ve světle archeologických nálezů viz též: Kennet, D.: Archaeological History of the Northern Emirates in the Islamic Period. An Outline. In: Potts, D. T. – Hellyer, P. (eds.): Fifty Years of Emirates Archaeology. Proceedings on the Archeology of the United Arab Emirates. Abu Dhabi 2012, s. 189–201; Petersen, A.: Coastal Settlement in South-East Arabia during the Islamic Period. In: Potts, D. T. – Hellyer, P. (eds.): Fifty Years of Emirates Archaeology. Proceedings on the Archeology of the United Arab Emirates. Abu Dhabi 2012, s.

203–211. ⁸⁾ K portugalským pevnostem a jejich využití v cestovním ruchu viz De Man, A.: Portuguese Heritage in the UAE. Authenticity in Archaeology and Tourism. In: Katsoni, V. – Velander, K. (eds.): Innovate Approaches to Tourism and Leisure, Springer Proceedings in Business and Economics. Cham 2018, s. 3–15. ⁹⁾ Wambugu, D. M.: What are the Trucial States? World facts. 2019 [online] WorldAtlas.com; Kindl, J.: Velká Británie a region Perského zálivu – angažmá mocnosti v postkoloniálním období. Bakalářská práce, Katedra politologie a mezinárodních vztahů, Fakulta filozofická, Západočeská univerzita v Plzni. Plzeň 2015, s. 20–26. ¹⁰⁾ Zayed bin Sultan Al Nahyan (†2004). Emiráty jsou de facto knížectvím, kterým vládne emír (princ, kníže, ve starší terminologii původně patriarcha rodu). Příslušník emírové rodiny nebo princové z dalších rodů jsou nazýváni šejchové (Sheikh, lid. šejk). Khidayer, E.: Arabský svět – jiná planeta? Praha 2011, s. 25–26. ¹¹⁾ Potts, D. – Al Naboodah, H. – Hellyer, P. (eds.): Archaeology of the United Arab Emirates. Proceedings of the First International Conference on the Archaeology of the U.A.E. London 2003; Potts, D. T. – Hellyer, P. (eds.): Fifty Years of Emirates Archaeology. Proceedings of the Second International Conference on the Archaeology of the United Arab Emirates. Abu Dhabi – Dubai – London 2012. ¹²⁾ Abbas, M.: Architecture Heritage in the United Arab Emirates as a Springboard to the Sustainability of Local Architecture. International Scientific Journal Architecture and Engineering 2/1, 2014. Dostupné na: <http://architecture.scientific-journal.com>; Rashdan, W. – Mhatre, V.: Impact of Heritage on Contemporary Sustainable Interior Design Solutions. In: Mambretti, S. – Miralles i Garcia, J. L. (eds.): The Sustainable City XIII. Southampton 2019, s. 47–58; Holden, L. – Silcock, D. – Arrowsmith, C.: Mapping Cultural and Archaeological Features in the Fujairah Emirate Using a Terrestrial Laser Scanner. In: Geospatial Science Research 2. Proceedings of the Geospatial Science Research 2. Melbourne 2012. ¹³⁾ Loureiro, R. M.: Para os olhos do Rei. Iconografia de fortalezas portuguesas na região do Golfo Pérsico por volta de 1600. = For the Eyes of the King: Iconography of Portuguese Fortresses in the Persian Gulf Area Around 1600. In: Oriente. Revista quadrimestral da Fundação Oriente 18. Lisboa 2007, s. 66–80.

Podobně i Carrasco y Cifuentes, L. M.: Las fortalezas ibéricas en la Península Arábiga (1507–1650). = The Iberian Forts in the Arabian Peninsula (1507–1650). Estudios Estratégicos e Historia Militar. Revista de Estudios en Seguridad Internacional 3/2, 2017, s. 189–223. ¹⁴⁾ Cihly z nepálené hlíny zvané adobe nebo lidově též vepřovice. Rosenberg, D. – Love, S. – Hubbard, E. – Klimscha, F.: 7,200 Years Old Constructions and Mudbrick Technology. The Evidence from Tel Tsaf, Jordan Valley, Israel. Plos One Journal 15/1, 2020 [online] <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0227288>. ¹⁵⁾ Petrie, C.: The Iron Age Fortification of Husn Awhala (Fujairah, U.A.E.). In: Arabian Archaeology and Epigraphy 9/2, 1998, s. 246–260. ¹⁶⁾ Longden, G. – Garfi, S.: An Archaeological and Architectural Evaluation of a Fort at Qurayyah, Emirate of Fujairah. Tribulus. Bulletin of the Emirates Natural History Group 11/2, 2001, s. 23–27; King, G. – Maren-Griesebach, H.: A Preliminary Survey of the Archaeology of the Wadi Safad, Fujairah, United Arab Emirates. Tribulus. Bulletin of the Emirates Natural History Group 9/2, 1999, s. 10–18. ¹⁷⁾ Benoist, A. – Mouton, M. – Schiettecatte, J.: The Artefacts From the Fort at Mleiha. Distribution, Origins, Trade and Dating. In: Proceedings of the Seminar for Arabian Studies 33. Oxford 2003, s. 59–76; Sabah, J. – Kutterer, A. – Overlaet, B. – Haerinck, E.: Late Pre-Islamic Burials at Mleiha, Emirate of Sharjah (UAE). Arabian Archaeology and Epigraphy 25/2, 2014, s. 175–185; Haerinck, E. – Overlaet, B.: Mleiha (Sharjah, U.A.E.). The 2009 & 2012 Belgian Excavations of Moud Al-Pottery and Chronology. In: Annual Sharjah Archaeology 15. Second edition. Sharjah 2018, s. 45–89; Mouton, M. – Tengberg, M. – V. Bernard, V. – Le Maguer, S. – Reddy, A. – Soulié, D. – Le Grand, M. – Goy, J.: Building H at Mleiha. New Evidence of the Late Pre-Islamic Period D Phase (PIR.D) in the Oman Peninsula (Second to Mid-Third Century AD). In: Proceeding of the Seminar for Arabian Studies 42. Oxford 2012, s. 205–222; Potts, D. T.: Before the Emirates. An Archaeological and Historical Account of Developments in the Region c. 5000 BC to 676 AD. In: Al Abed, I. – Hellyer, P. (eds.): United Arab Emirates. A New Perspective. London 2001, s. 28–69. ¹⁸⁾ Sasaki, T. – Sasaki, H. – Yousif, E.: Fili Forts in al-Madam Plain, Emirate of Sharjah, The United Arab Emirates. In: Japan Society for Hellenistic-Islam Archaeological Studies 24. Kanazawa 2017, s. 83–116. ¹⁹⁾ Krishna, K. N.P.: UAE's Hatta Offers Nature, Heritage and Adventure. The Arab Weekly 3/123, 17. 9. 2017, s. 24. ²⁰⁾ Annual Sharjah Archaeology 17. Sharjah 2019. ²¹⁾ Fujairah Fort. Fujairah Tourism & Antiquities Authority (dostupné z: <http://www.fujairah-tourism.ae/>). Blíže ke stavbě: Ziolkowski, M.C. – Al-Sharqi, A.S.: Fujairah Fort and Its Associated Settlement. A Study Based on Historical, Archaeological and Ethnographic and Information. In: Hellyer, P. – Ziolkowski, M. (eds): Emirates Heritage. Volume 2. Proceedings of the 2nd Annual Symposium on Recent Archaeological Discoveries in the Emirates and of the Symposium on the History of the Emirates, Al Ain 2004. Al Ain 2004, s. 112–167. ²²⁾ Charleton, D.: The Seven Summits. Fujairah Observer, Summer 2020, s. 34–37. ²³⁾ Pro navštívení hradu se doporučuje buď pěší turistika nebo terénní vozidlo. ²⁴⁾ Ziolkowski, M.: A Study of the

Petroglyphs from Wadi al-Hayl, Fujairah, United Arab Emirates. Arabian Archaeology and Epigraphy 9/1, 1998, s. 13–89. ²⁵⁾ United Arab Emirates Ministry of Climate Change & Environment v sekci Ecotourism (dostupné z: <https://www.moccae.gov.ae/>). ²⁶⁾ Ziolkowski, M. C. – al-Sharqi, A. S.: Bayt Sheikh Abdullah bin Hamdan al-Sharqi, al-Hayl, Fujairah, U.A.E. Tribulus. Journal of the Emirates Natural History Group 16.2, 2006, s. 5; Al Hayl Fortress. Fujairah Observer, November 2019, s. 18–19. ²⁷⁾ Ziolkowski, M.C. – Al-Sharqi, A. S.: Tales from the Old Quards. Bithnah Fort, Fujairah, United Arab Emirates. Arabian Archaeology and Epigraphy 20/1, 2009, s. 101–102. ²⁸⁾ Degli Esposti, M. – Benoist, A.: More on Masafi Ancestors: the Late Bronze Age Site of Masafi-5. In: Proceedings of the Seminar for Arabian Studies 45. Oxford 2015, s. 57–74; Goy, Julie – Le Carlier de Veslud, Cécile – Degli Esposti, Michele – Attaelmanan, A. G.: Archaeometallurgical Survey in the Area of Masafi (Fujairah, UAE). Preliminary Data From an Integrated Programme of Survey, Excavation and Physicochemical Analyses. In: Proceedings of Seminar for Arabian Studies 43. Oxford 2013, s. 127–144. ²⁹⁾ Benoist, A. – Le Carlier, C. – Goy, J. – Degli Esposti, M. – Armbruster, B. – Attaelmanan, G.: Snake, Copper and Water in South-Easter Arabian Religion During the Iron Age. The Bithnah and Masafi Evidence. In: Arbach, M. – Schiettecatte, J. (eds): Pre-Islamic South Arabia and its Neighbours. New Developments of Research. Oxford 2015, s. 21–36; Benoist, A.: An Iron Age II Snake Cult in the Oman Peninsula. Evidence from Bithnah (Emirate of Fujairah). Arabian Archaeology and Epigraphy 18/1, 2007, s. 34–54; Mouton, M. – Benoist, A. – Cordoba, J.: The Snake Figuration in Iron Age Society. Liwa. Journal of the National Center for Documentation and Research 3/5, June 2011, s. 3–25. ³⁰⁾ Hellyer, P.: Iron Age Fort in Fujairah. Notes and Queries. Tribulus. Bulletin of the Emirates Natural History Group 3.2/1993, s. 17. ³¹⁾ Kurina, A.: Who Lived Here Before We Came? Gulf News, 2. 8. 2003. ³²⁾ Sasaki, T. – Sasaki, H.: Ceramics from Khor Fakkan West Fort, Oman Gulf Coast in the UAE. In: Archaeological Bulletin Kanazawa University 40. Kanazawa 2019, s. 77–103. ³³⁾ Sosa, M. – Hawker, R. – Al Jassim, S.: Al Bidiya Mosque. Abu Dhabi 2012; Zaki, Y.: Al Bidya. The Oldest Mosque in the UAE Keeps Traditions Alive for 600 Years. Going Out. Gulf News, 24. 2. 2021. ³⁴⁾ Sabah, J. – Eisa, Y.: Dibba. An Ancient Port on the Gulf of Oman in the Early Roman Era. Arabian Archaeology and Epigraphy 25/1. 2014, s. 50–79; Pfeiffer, K. – Petiti, E. – Reichmuth, S. – Ruben, I.: Archaeological Investigations at the Site of Dibba 76. Late Bronze Age – Iron Age Multiple Tombs and Their Buried Individuals. E-Forschungsberichte 2018, Faszikel 1, s. 125–131. ³⁵⁾ Zvláště nejvyšší z nich, vrchol *Jabal Al Harim* (2087 m n. m.) bývá dokonce příležitostně i zasněžen. Místu se též přezdívala Hora žen, neboť při odjezdu místních na dlouhodobější lov zde muži v jeskyních ukrývali své ženy před nájezdy pirátů a zneprátených kmenů. ³⁶⁾ Willis, J. M.: History, Culture, and the Forts of Oman. The Arab Studies Journal 4/1, 1996, s. 141–143; Marhaba to the Governorate of Musandam. Muscat 2011.

Incident u bušovického zámku L. P. 1679

Petr Mikota

Město Plzeň cílevědomě budovalo své panství. Již v 16. století získalo na východním okraji svého panství vsi Sedlecko, Smědčice, Střapoli, Chrást a Dýšinu. Kromě toho získalo část pozemků pusté vsi Kokot a Myší Újezd. Poslední ves – Bušovice – obklopená ze tří stran plzeňským panstvím, patřila do roku 1673 k Oseku a poté se stala samostatným majetkem drobného rytíře Jindřicha Purkharta Viderspergera z Vidersperka. Ten dokončil panský dům ve stávajícím hospodářském dvoře rozestavěný již předchozím majitelem Malovcem a nastěhoval se do něj.¹⁾ Koupí Bušovic získal Vidersperger od Malovce i část katastru zaniklé vsi Levce s rybníkem Kaliště (dnes Velký rybník ve Vitince).²⁾ Toto území je dnes součástí Vitinky. V bezprostřední blízkosti Bušovic se nacházely sporné pozemky na Kokotsku a v Myším Újezdě. Kokotsko bylo majetkově rozdrobeno a byly zde pomíchané lány patřící Plzni, Rokycanům a Bušovicím.³⁾ Nedořešená zůstala i situace v Myším Újezdě. Plzeňští si byli vědomi hospodářské převahy a chovali se k drobnému sousedu přezíravě. Konečně jeho obydlí v Bušovicích bylo proti jejich měšťanským domům pastouškou. Taková tedy byla situace před popisovanou událostí.

Co se stalo?

To osvětlí originální znění zápisu, který učinil jeden z plzeňských úředníků Jiří Tilligar:⁴⁾

Správa v příčině pana Viderspergera držitele statku bušovického, takto se vynachází:

Na poručení plzeňských pánův povolal jsem šafáře a Lanticha ze vsi Smedčice poddaný PPP Král. Kraj. Města Plzně, na ně jsem otázku učinil: Co jsou na tom vejjezd, který se byl stal 22. apríles 1679, skrze pana Frozina, pana Jiřího Arnoldta a jinších přítomných, v příčině uvorání průhonu vlastního PPP Města Plzně na Kokotsko běžícímu, od P. Viderspergera, jakožto držitele statku bušovského, byli viděli? Na to odpověděli takto: Když jsme po tom průhonu s pány chodili, uvorání průhonu k poli pana Vidrespergera spatřovali, P. Vidersperger ven před své okna na ves vyšel, vidíce pány po průhonu choditi, spodky z sebe spustil a na pány, račte odpustiti, zadek odkryl /S. P./ ukázal.

To dokazuje Bartoloměj Kautský, ze vsi Střapole PPP: poddaný, a to takto: Já sem již dávno od poddaných bušovských slyšel, že pan Vidersperger celou zimu na to se troštoval a pochlaubał, když páni plzeňský k spatření svých mezí vyjedou, že na ně spodky spustí, on že má svůj statek zaplacený a od JM: P: Pana Malovce koupenej.

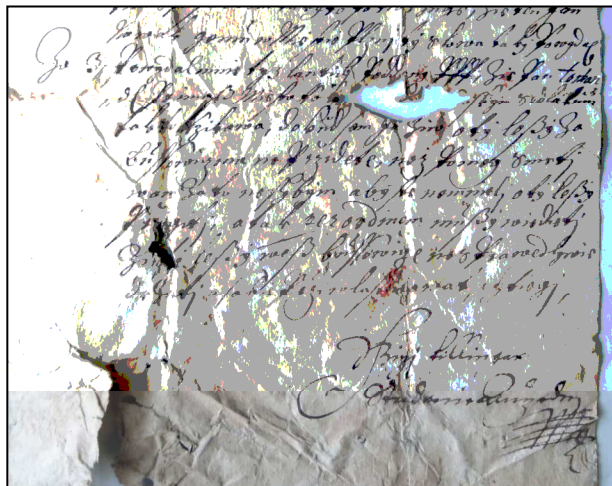
Tím způsobem Mirka Zroska?, podruhyne, která zůstává u tesaře blíž pana Prokopa, žena stará, již věkem sešlá, poddaná PPP, mně minulou středu u Doubravky potkala, na mě volala těmito slovy: Pane hejtmane počkejte, já vám něco povím. Já sem odpověděl: co nového? Ona řekla: Byla sem u toho zemana bušovského, nosila sem tam jemu 6 žejdlíků sadiček cibulních, pravila sem k němu: Pane co jste pak mysleli, že jste na naše pány plzeňský, račte odpustiti, spodky spustili a jim ukázali. Na to že tej ženě odpověděl: Babo, nejni pravda, kdo to praví,

lže. Ona že zase k němu pravila: Oni o tom všidci lidé rozprávějí, vždycky jsem Vás chválívala, již Vás nechválím, že ste to udělali. Pan Vidersperger s tou ženou že dobře znám jest, takto zase k tej ženě praviti měl: Babo stará, byl jsem před tím vožralý /račte mě odpustiti/, břicho mě bolelo, musel jsem spodky spustiti. Od ní jsem odjel, všidci o tom lidé rozprávějí, pravda toho musí býti.

Vlastně na den sv. Vojtěcha, při konané pouti do města Plzně ze vsi Dejšiny, jeden poddaný P: Viderspergera ze vsi Bušovic, jménem Jan Novák k tomu šafáři smědčickému takto rozprávěl: Včera, (sic!) kdy jste u nás po průhoně chodili, náš pan vždyckej na nás volal a křičel: vezměte kádě a běžte na ty plzeňský, a bíte a zmlaťte. My sme nechťeli jeho poslouchati i žádný sme se ani nehnuli, viděl, že nechceme to udělati, poslal k vašim pánům za hlavou?, o radu dal se ptáti, co tam na gruntech jeho chodějí a dělají. Lantich ze vsi Smedčic tím způsobem taky to potvrzuje, že ten Jan Novák jemu v městě Plzni ty slova taky povídal.

Povídal mě též Lantich poddaný PPP, že pan Tomandl, primas města Rokycan, (Bušovským sedlákům takto říkává: Dokud sem já živ, o ty lesy za Bušovícema nepřidete, než po mej smrti vám za to neslábím abyste neměli o ty lesy přijíti, a tak per ordinem, musí věděti, že ty lesy ves Bušovice nespravedlivě držeti a sobě přivlastňovati chtějí.

Jiří Tilligar z Stradanie ouřední

Ukázka z rukopisu Tilingarovy zprávy s jeho podpisem.

Zápis má 4 oddíly (v prepise odstavce), které popisují jednotlivá svědectví. Je vidět, že poněkud komické gesto pana Viderspergera nezůstalo utajeno. Dokonce se zdá, že to roznesli i někteří bušovičtí poddaní. Plzeňští to také náležitě využili ve svůj prospěch a začalo vyšetřování. Tím byl pověřen úředník Jiří Václav Tilingár ze Strádáně (1629–1693), erbovní měšťan plzeňský, v té době zastávající funkci hejtmána, tj. osoby, která má mj. na starosti poddané.⁵⁾ Vyslechl několik svědků, v zápise jmenovitě uvedených. Někteří jsou uvedeni plným jménem – z důvodu přesnosti svědectví. Známější osoby jsou uvedeny zjednodušeně: Smědčický šafář jen funkcí a další poddaný – Lantich ze Smedčic jen příjmením.⁶⁾

Videršpergar se snažil vymlouvat, že byl opilý a chtělo se mu na záchod, ale i jeho vlastní poddaní ho usvědčovali, že se na plzeňské pány již dlouho chystal. Je zde vidět i blízký vztah bušovického zemánka k poddaným. Chodil s nimi do hospody – jiná tam ani nebyla. Zajímavé je i svědectví podruhyňe Zrosky, která byla zřejmě již odedávna známá s Videršpergarem.

Jádro sporu

Jednalo se o běžnou kontrolu průhonu. Průhon byl koridor určený k pohybu dobytka ze vsi na pastviny. Často vedl po hranici panství. Nesměl se orat, ale protože kontrolní vejchozy se konaly často po dlouhé době (i více než 10 let), stávalo se, že okolní majitelé průhon uorávali.⁷⁾ To se stalo i zde a Plzeňští to připomínkovali. Otázkou ovšem je, kudy průhon vedl. Panský dům, který byl dějištěm události, se nedochoval, stával však pravděpodobně v areálu dvora, tedy poblíž dnešního zámku. Průhon musel vést dostatečně blízko, aby bylo páně Videršpergarovo pozadí viditelné. Dnešní hranice katastru je ovšem poměrně daleko. Je možné, že se jednalo o průhon Plzeňských, který umožňoval honit smedčický dobytek do lesů na Kokotsko po bývalé hranici zaniklé vsi Myší Újezd. Z toho by plynulo, že průhon vedl západně od vsi.

Důležitá je i zmínka o příslibu rokycanského purkmistra Bušovickým, že nepřijdou o lesy. Kokotskem se táhlo několik pruhů lesních pozemků (původně se jednalo o pole), které patřily Plzni, Rokycanům a Bušovickým. Zdá se, že v této době ještě nebyly definitivně rozděleny pozemky zaniklých vsí Kokot a Myší újezd.

Další vývoj sporu

Dne 12. 7. 1679 proběhl výchoz za účelem vymezení hranic zaniklé vsi Myší Újezd. Bylo to nedlouho po popisovaném incidentu a je možné, že výchoz byl tímto incidentem přímo vyvolán. Výchozu se účastnili kromě poddaných z Dýšiny, Smědčic a Bušovic zejména zástupci vrchnosti: Jindřich Vidršpergar z Vidršperku a na Bušovících, z Plzně (dva členové rady a tři z obce), z Rokycan (císařský rychtář a primátor) a dále svědkové z okolní šlechty pan Říčan na Darové a Zikmund Emmerich hejtman z Oseku.⁸⁾

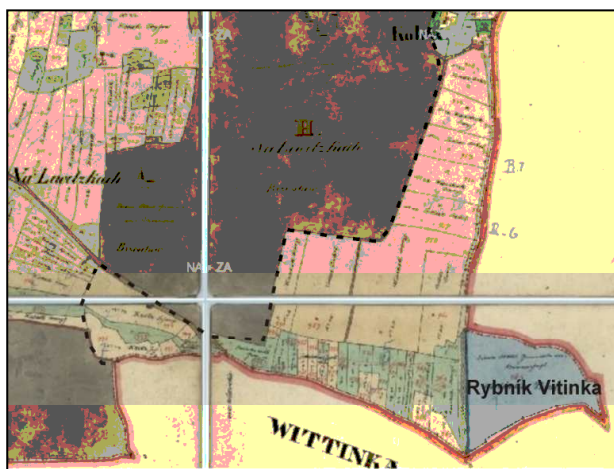
Zdá se však, že strany nedospěly k dohodě a výchoz se opakoval v následujícím roce, kdy trval neobvykle dlouho – celé tři dny: 26. 4., 30. 4. a 2. 5. Třebaže v zápise je hranice velmi podrobně popsána, je ztotožnění se současnou situací obtížné, protože uváděné mezní stromy již neexistují a kamenů je rovněž všude plno. Výslovně je ale zmíněn problém uorání průhonu ze strany p. Videršpergara, s upřesněním, že tak rozšířil pole s ovsem.

Pravděpodobně však nakonec došlo k dohodě o hranicích. Přesto se v roce 1721 opět jednalo o sporných hranicích v prostoru Myšího Újezda.⁹⁾

Poslední slovo však měli nakonec Plzeňští. Roku 1745 se jim konečně podařilo koupit statek v dražbě.¹⁰⁾ Tím byl odstraněn tento „pytel“ a hranice plzeňského panství se vyrovnala. K bušovickému katastru byla připojena většina území Myšího Újezdu a sporné lesy na Kokotsku. Zůstaly jen drobnější enklávy Rokycan, které byly vyřešeny směnou pozemků v rámci stabilního

Katastrální hranice ve východní části plzeňského panství. Zakresleny zaniklé vsi Kokot, Myší Újezd, Levce a Hoholov. Vyznačeny majetkové enklávy Plzně, Rokycan a dýšinské fary na území bývalého Kokotu (kresba P. Mikota).

Situace v okolí rybníka ve Vitince na podkladě mapy stabilního katastru. Čárkovaně vyznačena dnešní katastrální hranice.

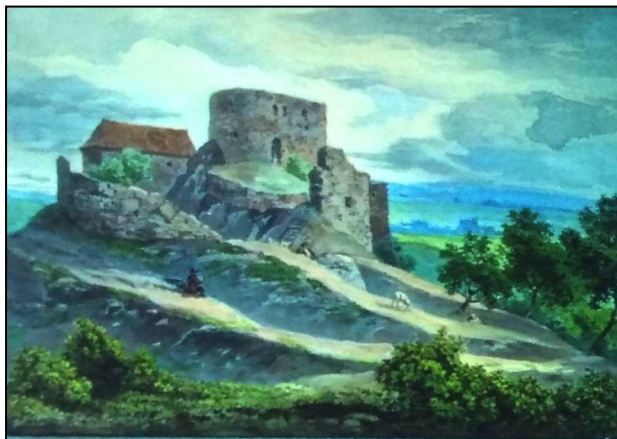
katastru ve 30 letech 19. století. Rovněž výběžek s rybníkem ve Vitince je dnes opět součástí oseckého katastru.

Poznámky: 1) Mikota, P.: Šlechtická sídla Malovců na panství Osek po třicetileté válce. Hláska 33/3, 2022, s. 20–22. 2) Národní archiv Praha, fond Desky zemské (DZ), sign. Desky zemské větší (DZV) 390, fol. L27–M4. 3) Mikota, P.: Hranice mezi plzeňským a rokycanským panstvím. In: Na stopě (pre)historii jihozápadních Čech 5, 2021, s. 77–97. 4) Zápis se zachoval ve zbytcích městské registratury: Archiv města Plzně (dále AMP), RMR 1, 1f31/40 – složka o 4 stranách, z toho 3 popsané, poškozeno. 5) Podrobněji k Tilligárům ze Stádáně Rožmberský, P.: Tilligar ze Stradaně. Vlastivědný sborník 17/1, 2007, s. 22–23. 6) Jednalo se zřejmě o Martina Lanticha, chalupníka ze Smedčic – je uveden z zápise z vejchozu z roku 1679 (AMP, rukopisy, i. č. 44, fol. 160). 7) K průhonům více viz Mikota, P. – Rožmberský, P.: Maršály, reinsteiny a pardusy na Plzeňsku. Plzeň 2017, s. 53–55. 8) Citace v pozn. 4. 9) AMP, listiny, sign I 489. 10) Chmelíř, V.: Bušovice zámek a tvrz. Plzeň 1997, s. 12.

Drobnosti, dodatky, opravy, informace, zajímavosti, ohlasy

Konference Křivoklát 2022

Dne 21. 10. se v areálu hradu Křivoklát konal VIII. ročník kastellologické konference věnované památce prof. Tomáše Durdíka, od jehož smrti uplynulo již 10 let. První referát připomněl jeho lidské stránky v amatérském divadle – z něj vycházela i jeho přezdívka „obr Koloděj“. Z konferenčních témat vybírám: obléhání Karlštejna, neznámá kolekce akvarelů s hrady od A. Mánesa, tvrz Hamr u Veselí nad Lužnicí, Černá věž Pražského hradu, Litice nad Orlicí, kapitulní hrad v polském Kwidzynie, hrad Krupka, opevnění na historických cestách z Prahy na Podblanicko, institut boření hradů, úpravy hradu Krašova ve 20. století, využití detekce proteinů z varné keramiky pro určení užívaných potravin, horské hrady na Šumavě.

Antonín Mánes, hrad Vltčejn.

Konference se již stala významnou součástí kastellologického bádání a uspokojí každého badatele v tomto oboru.

Petr Mikota

KAS na Wikipedii

Petr Mikota – Jan Boukal

Jako závěrečný úkol kurzu Wikipedie pro seniory jsem si vytkl za cíl vytvořit o KASu příslušné heslo. Postupně jsem jej vytvářel v cvičném prostoru, zvaném „přískoviště“, podle toho, jak jsem pronikal do syntaktických možností encyklopedie. Jaké bylo ale moje překvapení, když jsem na závěr hodlal slavnostně přkopírovat hotový článek na internet, a heslo KAS už tam bylo! Pouhé tři dny před tím ho vytvořil Jan Boukal, člen pražské pobočky KAS, již zkušený wikipedista. Z příběhu plyne poučení, že doba je zralá, aby KAS na Wikipedii aktivně vstoupil. Prohlédněte si některá hesla: Kastelologie v Česku, Klub Augusta Sedláčka, Hláška, Petr Rožmberský, Zdeněk Fišera a řadu dalších a nebojte se zapojit do jejich vylepšování. A nyní předám slovo zkušenějšímu, aby pokračoval.

PM

Na Wikipedii jsou v současné době nedostatečným způsobem zpracována zejména hesla o tvrzích. U již založených stránek o šlechtických sídlech by se daly vytvořit odkazy na články z Hlášky, Castellologicy, Dějin staveb a dalších periodik (AH, ČSPS apod.). Články lze doplňovat jak do poznámek pod čarou, tak do bibliografií k tématu, v případě elektronizované Hlášky je velmi snadné vytvořit odkaz s přímým proklikem.

Dalším tématem, jemuž se mohou členové KASu při doplňování Wikipedie věnovat, jsou dějiny české kastelologie. Mnohé její významné osobnosti, které byly či jsou členy KASu, by si určitě zasloužily vlastní heslo. Kritériem, dle něž administrátoři Wikipedie posuzují, zda článek ponechají či smažou, je přítomnost několika relevantních zdrojů.

Máte-li čas a chuť, zapojte se prosím do tvorby této veřejné a všeobecně využívané encyklopedie. Pomůžete tak

všem zájemcům o šlechtická sídla a současně tak zviditelníte KAS a práci jeho členů.

JB

Už jste četli...?

Vladislav Razím: **Středověká opevnění českých měst. 1. díl: Výklad.** NPÚ, ÚOP středních Čech, 2022. Závěrečný svazek třídílné série o městských fortifikacích v českých zemích.

Památky. Jižní Čechy 1/2022. Nový časopis Národního památkového ústavu. Číslo je věnováno jihočeskému regionu a obsahuje příspěvky Jany Pařízkové Čevonové a Marka Pařízka: Nádvoří královského paláce hradu Zvíkova před Marchettiho rekonstrukcí v osmdesátých letech 19. století, Václava Hájka: Konzervace zříceniny Karlova Hrádku u Purkarce a Jany Štorkové: Výběr z kulturních památek nově prohlášených v letech 2019–2021.

Lukáš M. Vytlačil

Památky středních Čech 1/2022. Zde mimo jiné: L. Olivová: Čínské dřevorezy na stěnách veltruského zámku; L. Slabý: Hrad Kožlí. Historie lokality na základě písemných pramenů a její současný stav; J. Nusek: Návštěvy korunního prince Rudolfa a úpravy zámku a obory ve Vlašimi.

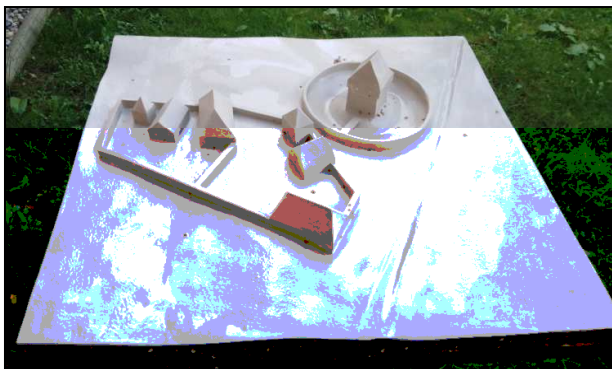
Západočeské archivy 13. 2022. Z obsahu: Jiří Úlovec, Zámek v Obytčích v roce 1770.

Archaeologia historica 47. 2002. Z příspěvků: F. Kasl – P. Sokol, Příspěvek k poznání zázemí hradu Věžka u Plzně. Fortifikace a komunikace v blízkém okolí hradu; L. Kursová – L. Kovačiková, Interpretace zvířecích kosterních pozůstatků z hradu v Úštěku; P. Dmowski – J. Unger, Nádobkové kachle ze 14. století z hradu Kost v severovýchodních Čechách. Příspěvek k počátkům užívání kachlů na šlechtických sídlech; P. Dmowski – T. Bek – M. Beková, Archeologické nálezy militarií z okolí hradu Potštejna ve východních Čechách jako doklady jeho trojího dobývání v letech 1339, 1399 a 1432/1433; D. Vích – J. Fomín, Nález slunečních hodin z hradu v Brandýse nad Orlicí.

Václav Chmelíř

To každá vesnice nemá !

Obecní úřad v Kornaticích nechal instalovat před svým úřadem modely panských sídel, které stávaly v okolí vsi: hrad lopata a tvrz Dolní Neslívky, Javor a Mydlá. Modely a informační tabuli vytvořil znalec této oblasti Milan Novobilský. Kornatice jsou vzorovým příkladem zájmu místní samosprávy o historii svého bydliště.

Model Tvrze Dolní Neslívky.

Zprávy z klubu

Rada

Kontaktní adresa: KAS, K Fořtovně 202/23, 312 00 Plzeň. Tel. 606 666 418, e-mail: marcela.lodrova@seznam.cz. Internetové stránky: <http://www.klub-augusta-sedlacka.cz>.

Pobočka Plzeň

Kontaktní adresa: KAS, K Fořtovně 202/23, 312 00 Plzeň, Tel. 606 666 415, e-mail: tokarel@seznam.cz.

Autovycházka na hrad Bělá měla za cíl seznámit se s prací Spolku pro záchranu hradu Bělá. Zúčastnilo se 15 členů KAS a zástupci spolku. Prošli jsme si prořezaný areál hradu. Prohlédli jsme dosud špatně přístupnou tarasní zeď s druhotně použitými články ze starší stavby a prodiskutovali její zabezpečení.

Na pravidelných schůzkách v říjnu jsme vzpomněli obrazem i slovem na zemřelé členy Jana Lešetického a Jiřího Světlíka, v listopadu informoval Tomáš Karel o nových zjištěních k tématu tvrz či hrad v Bystřici nad Úhlavou. V prosinci proběhla řízená diskuze na téma Církevní hrady v západních Čechách, která bude pro složitost tématu pokračovat ještě v lednu.

Filip Kasl

Pobočka Hradec Králové

Kontaktní adresa: Ing. Jiří Slavík, Nerudova 1210, 517 41 Kostelec n. Orlicí, e-mail: slavik.jiri@npu.cz, jaroaslav_cerny@centrum.cz.

Tradiční podzimní výlet hradecké pobočky KAS se uskutečnil v sobotu 17. září 2022. Pod vedením J. Slavíka se další 3 členové (Čížek, Nožička a Švejkar) a 1 rodinný příslušník vydali na Havlíčkovobrodsko na lokality, které zatím většina z členů výletu nikdy nenavštívila. Účast byla částečně ovlivněna nepřízní počasí, déšť a chlad nás provázeli po celý den. Nutno říci, že jsme deště byli ušetřeni při návštěvě jednotlivých lokalit a nebesa si notnou dávku vody ponechala na dobu našich přesunů auty. Nicméně náladu to nepokazilo a průběhu výletu někteří členové našli prostor pro sběr hub, a že úlovky byly hojné.

První lokalitou naší výpravy bylo tvrzíště Přechod v obci Sobiňov u Žďírce nad Doubravou, zde jsme také navštívili místní minipivovar za účelem nákupu vzorků. Následně jsme se vydali na zříceninu hradu Ronovec, poté nás čekala zastávka v obci Železná Horka, kde na původním pěkně zachovalém tvrzíšti stojí novověká budova – sýpka. Opět pod hrozbou deště jsme se zastavili na nedaleké Žižkově mohyle u obce Žižkovo Pole. Poslední zastávkou byla zřícenina hradu Ronov nedaleko Přibyslavi, kterou jsme důkladně prozkoumali. Za daných povětrnostních podmínek se výlet vydařil k plné spokojenosti účastníků a na pravidelné prosincové schůzi již budeme plánovat jarní výlet.

Jiří Slavík

Hradecká pobočka na výletě, nahoře Železná Horka, dole hrad Ronov.

Další informace od poboček redakce do uzávěrky tohoto čísla neobdržela.

Kontakty na ostatní pobočky:

Pobočka Praha

Kontaktní adresa: KAS Pobočka Praha, PhDr. Helena Klímová, Tř. Milady Horákové 133, 166 21 Praha 6 – Dejvice, e-mail: Petr Valenta, geomess@volny.cz.

Pobočka Brno

Kontaktní adresa: Stanislav Pivoňka, Bořetická 4, 628 00 Brno, e-mail: st.piv@seznam.cz.; Ing. Pavel Švehla, Ondráčkova 3, 628 00 Brno-Líšeň, e-mail: svehla.pavel@volny.cz.

Pobočka Zlín

Kontaktní adresa: KAS pobočka Zlín, MUDr. Jiří Hoza, Česká 4760, 760 05 Zlín. Tel. 737177346. E-mail: jihaz@post.cz. Int. stránky pobočky: <http://www.kaszlin.estranky.cz>.

Pobočka Humpolec

Kontaktní adresa: KAS, pobočka Humpolec, Hradská 818, 396 01 Humpolec, E-mail: kocmani.hu@seznam.cz, frantisek.kocman@mesto-humpolec.cz, tel: 777347511. Internetové stránky pobočky: <http://www.hrad-orlik.cz>.

**Uzávěrka dalšího čísla: 10. 3. 2023
(vyjde v první dubnové dekádě 2023)**

HLÁSKA, zpravodaj Klubu Augusta Sedláčka. ISSN 1212-4974.

Vychází čtvrtletně. Toto číslo vyšlo v 1. lednové dekádě 2023.

Šéfredaktor Mgr. Václav Chmelíř, Ph.D. (rozumber@post.cz.), technický redaktor ing. Petr Mikota (pmikota@post.cz), redaktor pro internet Milan Novobilský (klub_augusta_sedlacka@centrum.cz).

Adresa redakce: Klub Augusta Sedláčka, K Fořtovně 202/23, 312 00 Plzeň.

Vydává Klub Augusta Sedláčka za přispění statutárního města Plzně.

Registrováno pod značkou OK UmP 23/1991. 350 výtisků.